

подій, уважного слухання інших. Таким чином, дитина має можливість напрацювати власний досвід, впевненість у своїх силах, виокремлювати власні сильні сторони та можливості. Часто такі діти ідентифікують себе з казковими персонажами, які успішно долають труднощі й досягають успіхів. Це сприяє підвищенню самооцінки у дітей, їх розвитку позитивного самовизначення та зміцненню внутрішньої стійкості (Горас І., 2017).

Таким чином, казкотерапія виступає ефективним методом роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. При систематичному використанні педагогами та батьками вона може мати значний вплив на їх розвиток, допомагати розв'язувати різні проблеми, такі як соціальна адаптація, розвиток комунікативних навичок, уяви, креативність, емоційна регуляція, мислення. Казкотерапія створює ефективне середовище, де діти можуть розкрити свої емоції, позитивні сильні сторони, комунікативні навички налагодження контактів з іншими дітьми, знайти способи подолання труднощів. Казкотерапія є цінним інструментом для педагогів та батьків і сприяє інтеграції й розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Карпова І. Г.

ВИКОРИСТАННЯ МАСОВИХ ФОРМ У СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНІЙ РОБОТІ З СІМ'ЯМИ

Одним із провідних напрямків роботи педагогів-організаторів, фахівців по роботі з молоддю, інших соціально-педагогічних працівників, шкільних педагогів, педагогів дошкільних установ має бути, безумовно, робота з сім'єю молодшого учня, чи дошкільника, чи старшокласника та ін.

Сім'я, як відомо, являє собою складну систему відносин, оскільки вона об'єднує не лише подружжя, але і їхніх дітей, а також інших родичів. Саме сім'я відіграє першочергову роль у становленні особистості дитини, процесі її соціалізації, набутті соціальних ролей, передачі соціального досвіду. Через різні

види діяльності, спілкування сім'я наче «вводить» дитину у суспільство, світ культурних надбань, допомагає ознайомитись із набутками цивілізації. Тому, безумовно, від «якості» виконання сім'єю своїх функцій (матеріально-економічної, житлово-побутової, рекреаційної, комунікативної, виховної, психологічного захисту та ін.) залежить, наскільки процес соціалізації буде успішним, і дитина сформується як самостійна, ініціативна, активна, творча, діяльна особистість.

В сучасній педагогічній науці, теорії соціальної роботи існує чимало класифікацій сімей, коли за основу береться та чи інша ознака (А. Капська, 2012; І. Трубавіна, 2007; А. Чобанян та ін.). Так, наприклад, за складом прийнято виділяти неповну сім'ю, окрему, просту або нуклеарну, складну (сім'я кількох поколінь), велику родину, материнську сім'ю, родину повторного шлюбу; за кількістю дітей – бездітну або інфертильну сім'ю, одностітну, малодітну, багатодітну; за типом головування в сім'ї – егалітарну (засновану на рівності) і авторитарну сім'ї; за сімейним стажем – сім'я молодят, молода сім'я, родина середнього подружнього життя, родина старшого подружнього віку, сім'я літньої подружньої пари; за географічною ознакою виділяють сім'ї міські, сільські, віддалені.

Це далеко не повний перелік класифікацій сімей, коли за основу береться певна ознака (такими ознаками можуть бути також однорідність соціального складу, тип юридичних взаємостосунків, якість емоційно-психологічних взаємостосунків, специфічні проблеми сім'ї, спрямованість, соціально-правова стійкість). Виходячи із специфіки соціальної та соціально-педагогічної роботи, розрізняють функціональні сім'ї та дисфункціональні (вразливі, в СЖО, соціально-небезпечні).

Педагогів-організаторів, фахівців по роботі з молоддю, соціальних педагогів, інших педагогічних працівників, в першу чергу, цікавить, наскільки ретельно виконує сім'я свої виховні функції. З огляду на цей фактор прийнято виділяти благополучні й неблагополучні сім'ї, а також зовні благополучні та сім'ї групи ризику.

У благополучних (функціональних, здорових, гармонійних) сім'ях існують гармонійні відносини між усіма членами родини, дитина відчуває себе рівноправним членом сімейного колективу, приймаються спільні рішення на сімейних нарадах, існує розумний розподіл сімейних обов'язків. У неблагополучних сім'ях, які повністю або частково втратили свої виховні функції, навпаки, виникають несприятливі умови для виховання дитини, і як наслідок – з'являються діти з девіантною поведінкою.

Своєрідну категорію сімей складають так звані зовні благополучні сім'ї, в яких можуть на достатньому рівні виконуватись матеріально-економічна, житлово-побутова, репродуктивна функції, але разом із тим допускати серйозні помилки, прорахунки у реалізації комунікативної, виховної функцій, функції психологічного захисту та ін., в цілому в системі сімейного виховання внаслідок невміння будувати правильні взаємини як між батьками, так і між батьками і дітьми, а також низької педагогічної культури та неосвіченості батьків.

Зрозуміло, що соціальна, соціально-педагогічна робота фахівців із сім'єю повинна будуватись, виходячи із рівня «здоров'я» сім'ї. Соціальні працівники, соціальні педагоги, інші фахівці на основі проведення діагностики сім'ї визначають індивідуальну «траєкторію» соціальної та соціально-педагогічної роботи з вразливими сім'ями, сім'ями у СЖО, соціально-небезпечними сім'ями (консультування, соціальна профілактика, ведення випадку, супровід, кризове та екстрене втручання та ін.).

Соціально-виховна робота з сім'ями в цілому, незалежно від категорії сім'ї, повинна бути спрямована, в першу чергу, на розвиток і удосконалення виховного потенціалу сім'ї, педагогічної культури батьків, комунікативних навичок, навичок емпатії, навчання батьків (особливо молодих батьків) особливостям сімейного виховання дітей. І в цьому плані, на нашу думку, значний соціально-виховний потенціал мають масові форми соціально-виховної роботи (нагадаємо, що масовою формою виховної роботи у вітчизняній педагогіці вважається та, в якій бере участь 40 і більше осіб).

Існує значна кількість масових форм роботи з батьками, наприклад, день відкритих дверей для батьків у школі, бесіди і лекції для батьків на педагогічну тематику, тематичні вечори і вечори запитань та відповідей, конференції тощо.

З нашої точки зору, ефективність та результативність масових форм роботи з батьками буде залежати від того, наскільки самі батьки будуть включені у процес підготовки та проведення таких заходів. З огляду на це, їх умовно можна поділити на три групи: репродуктивного характеру, синтетичного характеру, креативні форми роботи (Карпова І., 2011).

Форми соціально-виховної роботи репродуктивного характеру – це форми роботи, підготовка та проведення яких майже повністю покладаються на педагога – фахівця по роботі з молоддю, педагога-організатора, соціального педагога, класного керівника та ін.

Батьки залучаються до підготовки на кінцевому етапі чи вже в процесі проведення форми роботи, наприклад, це можуть бути конференції, зустрічі для батьків, лекції, на яких виступають запрошені фахівці (медичні працівники, співробітники правоохоронних органів, діячі культури й мистецтва, фахівці з ІТ – технологій та ін.), наприклад, із питань статевого виховання дітей та молоді з метою кращого розуміння батьками особливостей психіко-фізіологічних властивостей підліткового, юнацького віку, або ознайомлення із основами адміністративного, карного та ін. законодавства з метою профілактики протиправних дій серед молоді; із фахівцями з ІТ-технологій – із питань безпечного користування соціальними мережами. Доречними будуть і зустрічі запитань-відповідей із провідними педагогами, психологами, соціологами та ін. Такі масові заходи в умовах воєнного стану, звичайно, доцільно проводити в режимі онлайн.

Крім того, в умовах воєнних дій в Україні доречно проводити зустрічі з батьками також в режимі онлайн із представниками ЗСУ, ТЦК та СП, спецпідрозділів поліції, на яких компетентні фахівці проводять лекції з правил поведіння з вибухонебезпечними предметами, правил дій в умовах

повітряної тривоги та ін., з метою подальшого роз'яснення батьками своїм дітям необхідних правил самозбереження.

Масові форми соціально-виховної роботи синтетичного характеру передбачають, що в процесі їх підготовки поєднується творчість педагогів-організаторів, фахівців по роботі з молоддю, соціальних педагогів із докладеними творчими зусиллями самих батьків. Педагог у проведенні таких організаційних форм роботи займає позицію методиста, радника, генератора ідей. Проте головні зусилля для досягнення успіху творчої справи докладають самі батьки.

Прикладом таких форм роботи можуть бути організовані батьками екскурсії, зустрічі із сім'ями (подружжями), які мають потужний позитивний педагогічний досвід виховання дітей і молоді (багатодітні родини, прийомні сім'ї, подружжя дитячих будинків сімейного типу та ін.).

Зокрема, досвідчені батьки можуть поділитися досвідом (що особливо важливо для формування педагогічної культури молодих батьків) в організації планування бюджету сім'ї, розподілу сімейних обов'язків, організації і проведення дозвілля, сімейних свят та ін. Такі зустрічі можуть стати чудовим своєрідним педагогічним «майданчиком» обміну думками, взаємних консультацій, надання порад тощо.

Прикладом масових форм соціально-виховної роботи синтетичного характеру можуть бути й так звані Свята («Акції») здоров'я (Карпова І., 2022). Ми розглядаємо «Акцію» здоров'я (що доцільно повинна мати назву на зразок «В здоровому тілі – здоровий дух», «За здоровий спосіб життя», «Здорова молодь – здорова нація» та ін.) як комплексний соціально-виховний, соціально-педагогічний захід, спрямований не лише на фізичне виховання і загартування дітей та молоді, всебічний розвиток особистості, а й розвиток співпраці батьків і дітей, оскільки вони активно долучаються до організації і проведення заходу.

Комплексність даного оздоровчо-фізкультурного заходу, що, як показала практика, перетворюється на справжнє дійство, свято здорового способу життя для його учасників, полягає в тому, що в процесі проведення відбувається не лише фізичне загартування і оздоровлення дітей та молоді, а їх розумовий, естетичний, моральний, екологічний та інший розвиток, трудове

виховання, виховується повага до історичного минулого, традицій української народної культури, розвиваються не лише фізичні якості підростаючого покоління, а й кмітливість, креативність, змагальний дух, зорова пам'ять тощо. Такі заходи створюють гарні умови для сімейного виховання, адже в них беруть участь, найчастіше, сім'ї з дітьми, а батьки активно включені в процес підготовки і організації «акцій» здоров'я.

Проведення креативних масових форм соціально-виховної роботи передбачає те, що батьки самостійно генерують нові ідеї, втілюють їх у життя. Педагоги займають позицію спостерігача, радника з організаційних питань. В сучасних умовах в Україні прикладом таких заходів стали численні організовані батьками з дітьми у середніх загальноосвітніх, дошкільних закладах при підтримці педагогічних працівників благодійні ярмарки на підтримку ЗСУ, дорослих і дітей із прикордонних районів, в процесі підготовки й проведення яких виховується почуття патріотизму, поваги до захисників України, розвиваються почуття відповідальності як батьків, так і дітей, милосердя, відчуття причетності до загальної великої справи.

Отже, масові форми соціально-виховної роботи (репродуктивного, синтетичного характеру та креативні) дозволяють вирішувати різноманітні завдання в процесі формування педагогічної культури батьків, підготовки до усвідомленого і відповідального виконання ними своїх виховних функцій.

Кисла О. Ф.

АРТТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЇ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ПІД ЧАС АДАПТАЦІЇ ДО ШКОЛИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ВІЙНИ

У зв'язку з військовими подіями в Україні психологи і медики констатують збільшення відхилень в емоційному розвитку дітей. Діти сильніше за дорослих відчувають напруженість у суспільстві. Через брак життєвого досвіду, несформованість навичок стресостійкості вони переживають